Grażyna Wojtkowska-Łodej

Europejska polityka energetyczna. Implikacje dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej

International Journal of Management and Economics 11, 39-49

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

Grażyna Wojtkowska-Łodej
Instytut Polityki Handlu Zagranicznego i Studiów Europejskich

EUROPEJSKA POLITYKA ENERGETYCZNA. IMPLIKACJE DLA KRAJÓW EUROPY ŚRODKOWEJ i WSCHODNIEJ

Wprowadzenie

Uznanie wagi energii dla rozwoju gospodarczego znajduje wyraz w kształtowaniu i rozwoju procesów integracyjnych w Europie. Troska o pełne i wystarczające zaopatrzenie wspólnego rynku w węgiel i stal była motorem powstania w 1951 r. w Paryżu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS). Kilka lat później, 25 marca 1957, państwa tworzące EWWiS podpisały w Rzymie dwa traktaty, a mianowicie: traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (EURATOM) oraz Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG), zwaną obecnie Wspólnotą Europejską (WE).

Cele polityki energetycznej

Głównym celem polityki energetycznej Wspólnoty są działania zmierzające do utworzenia wspólnego rynku w dziedzinie energii w ramach jednolitego rynku wewnętrznego, który zapewniłby swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału. Trzy strategiczne obszary działań to: zapewnienie bezpieczeństwa podaży energii, liberalizacja wewnętrznego rynku energii i trwały rozwój gospodarek krajów członkowskich przy uwzględnieniu zasad ochrony środowiska.[1]

W myśl postanowień traktatu amsterdamskiego polityka ta realizowana ma być poprzez:

– eliminację ograniczeń ilościowych w celu zapewnienia swobodnej wymiany energii

– likwidację dyskryminacji między eksporterami we Wspólnocie w zakresie zaopatrzenia i zbytu energii

– zasadę swobody prowadzenia działalności gospodarczej i swobodnego przepływu usług w odniesieniu do spółek energetycznych świadczących usługi w krajach Wspólnoty

– respektowanie zasady konkurencji, zapewniającej jednakową płaszczyznę dla konkurencji, poprzez liberalizację w sektorze energii

- harmonizację prawa, która zapewnić ma swobodny przepływ towarów i usług oraz eliminację zniekształceń konkurencji
- normalizację, stanowiącą strategiczny instrument określający przemysłową i gospodarczą integrację, która obejmuje w dziedzinie energii wytwarzanie i przesyłanie energii elektrycznej, sektor ropy, zaopatrzenie w gaz, odnawialne źródła energii oraz oszczędne wykorzystanie energii.[2]

Postanowienia traktatowe stanowią podstawę prawną dla wspólnych przedsięwzięć w zakresie:

- poszczególnych nośników energii, tj. węgla (w ramach EWWiS), energii atomowej (EURATOM), współpracy w zakresie bezpieczeństwa, ochrony zdrowia, zaopatrzenia w paliwo jądrowe, olej mineralny, elektryczność i gaz
- racjonalnego wykorzystania zasobów zgodnie z wymogami ochrony środowiska
- odnawialnych nośników energii
- ochrony środowiska
- transeuropejskich sieci energetycznych
- badań i rozwoju technologii energetycznych.[3]

Jednocześnie Wspólnota posiada niezbędne instrumenty kontroli rynku energii zgodnie z postanowieniami traktatu. Stanowi je ustawodawstwo wtórne, dotyczące polityki konkurencji, swobodnego przepływu towarów i usług, kształtowania się cen nośników energii pierwotnej i wtórnej. Pomimo braku w traktacie o utworzeniu Unii Europejskiej wyodrębnionego tytułu obejmującego działania w sferze pozyskiwania, przetwarzania i dystrybucji nośników energii, sfera ta stanowi element jednolitego rynku wewnętrznego i jest przedmiotem szczególnej uwagi Wspólnoty.

W programie obejmującym działania Wspólnot Europejskich w sektorze energii na lata 1998–2002, uznając dotychczasowe działania, wyraźnego poparcia udziela się działaniom na rzecz dalszej szybszej liberalizacji rynków energii elektrycznej i gazu (zgodnie z dyrektywami 96/92/WE i 98/30/WE), dalszego wykorzystania alternatywnych nośników energii, zwiększania efektywności energetycznej i racjonalizacji zużycia energii.[4]

Bezpieczeństwo energetyczne stanowi w polityce UE szczególnie ważne wyzwanie. Uzależnienie krajów członkowskich od importu energii wynosi ok. 50%. Zgodnie z przewidywaniami może ono wzrosnąć do 2002 r. dla gazu ziemnego do 70%, węgla do 80%, ropy naftowej do 90%. Szacunki te uwzględniają polityczne ryzyko dostaw niektórych nośników energii (np. dostawy przez kraje tranzytowe), rosnące światowe zużycie energii, konieczne zapasy na wypadek kryzysu, przedsięwzięcia dotyczące sterowania popytem oraz programy pomocowe i koordynacyjne. Dla zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego w programie dzia-

łań zakłada się dywersyfikację źródeł zaopatrzenia w nośniki energii, ich elastyczność, intensywny rozwój alternatywnych nośników energii oraz rosnącą integrację rynków energii. Ponadto jako istotny środek wspierający bezpieczeństwo energetyczne postrzega się współpracę z krajami trzecimi, w tym Europy Środkowej i Wschodniej. Współpraca międzynarodowa Unii Europejskiej skupia się zwłaszcza na następujących zagadnieniach:

- dostępie do rynku zbytu i zakupu energii
- liberalizacji handlu energią
- gromadzenia zapasów energii
- efektywnym wykorzystaniu energii i ochronie środowiska
- normach w zakresie bezpieczeństwa
- badaniach naukowych, rozwoju technologii innowacyjnych, szerzeniu wiedzy oraz ustawicznym kształceniu.

Kolejny priorytet w działaniach UE stanowi **jednolity rynek energii**. Restrukturyzacja energetyki wynika z powszechnego przekonania, że wolny rynek stwarza lepsze warunki dla konkurencji niż kontrolowane przez państwo monopole. W UE obserwuje się postępujący proces liberalizacji rynku energii elektrycznej i gazu, czego wyrazem jest wprowadzanie konkurencji we wszystkie fazy gospodarki energetycznej, w tym sieciowych przemysłów, gwarantowanie równego dostępu stron trzecich do sieci (zasada TPA), a dla obywateli konsekwencją tego procesu jest obserwowany już spadek cen energii.[5]

Innymi ważnymi determinantami jednolitego rynku wewnętrznego energii w UE są: infrastruktura dla wewnętrznego rynku energii (sieci energetyczne), opodatkowanie produktów energetycznych (wynikające z konieczności wspierania alternatywnych nośników energii i pokrywania kosztów zewnętrznych), przejrzystość rynku (dla stworzenia właściwego klimatu inwestycji), ceny, środki regulacyjne oraz normowanie, które dotyczy produktów energetycznych.

Dla polityki energetycznej UE dużym wyzwaniem jest harmonizacja celów w obszarze gospodarowania energią oraz **ochrony środowiska**. Wpływ gospodarowania energią na środowisko ma wymiar lokalny i dotyczy zanieczyszczeń wody, powietrza, powstawania odpadów (w tym niebezpiecznych), krajobrazu itp. Wymiar globalny dotyczy w szczególności emisji gazów cieplarnianych. Od 1991 r. redukcji dwutlenku węgla nadano rangę celu strategicznego.[6] Podczas konferencji w Kyoto w grudniu 1997 r. kraje członkowskie UE zobowiązały się do ograniczenia emisji gazów o 8% rocznie w latach 2008–2012, wobec poziomu emisji z 1990 r. Realizacja zamierzeń i zobowiązań międzynarodowych krajów członkowskich na styku energii i środowiska wymaga efektywnego wykorzystania energii, większego wykorzystania odnawialnych nośników energii[7] oraz wspierania badań nad nowoczesnymi technologiami energetycznymi. Obok unijnych pro-

gramów, narzędzia, jakimi dysponują rządy krajów członkowskich do osiągnięcia celów środowiskowych, obejmują w większości bezpośrednie regulacje prawne określające limity emisji, standardy jakości powietrza, podatki i dotacje oraz umowy z przemysłem. Pod koniec 1997 r. Komisja Europejska przygotowała Białą Księgę „Energia dla przyszłości: odnawialne źródła energii". Związany z nią „plan działań" zakłada osiągnięcie do 2010 r. 14-procentowego udziału energii odnawialnej w bilansie energetycznym krajów UE przy udziale wynoszącym 6% w 1999 r. Wzrost ten powinien pochodzić z energii biomasy i wiatru, energii słonecznej, termicznej i fotowoltanicznej oraz geotermalnej.

Kolejnym ważnym obszarem wspólnotowych przedsięwzięć są działania skierowane na **badania naukowe i rozwój nowoczesnych technologii**. Celem przedsięwzięć w tej dziedzinie jest wspieranie nowych technologii, w szczególności takich, które zwiększają substytucyjność nośników energii, oszczędzanie energii oraz efektywność wykorzystania paliw płynnych. Aby to osiągnąć, zabiega się o zachowanie ścisłego związku między różnymi etapami procesu badań i rozwoju technologii w sferze energii oraz mechanizmami rynkowymi. Badania i nowe technologie, w tym eksperymentalne doświadczenia i pokazy, odgrywają ważną rolę w rozwoju prototypowych technologii doświadczalnych w dziedzinie płynnych nośników energii, energii jądrowej oraz źródeł odnawialnych.

Projekty i perspektywy w świetle przyłączenia nowych krajów do Wspólnoty Europejskiej

Jak wspomniano wcześniej, Unia Europejska w swej polityce energetycznej przywiązuje szczególną wagę do współpracy międzynarodowej. W Białej Księdze, dotyczącej energetyki rozwój współpracy międzynarodowej określa się jako jedno z priorytetowych działań, zmierzających do zwiększenia – obecnie i w przyszłości – bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty. Istotnego znaczenia w tym kontekście nabiera współpraca z krajami Europy Środkowej i Wschodniej, które, zgodnie z podpisanymi Układami Stowarzyszeniowymi i rozpoczętymi w 1998 r. negocjacjami członkowskimi, w najbliższej przyszłości zamierzają przystąpić do UE. Obecnie są ważnymi partnerami handlowymi krajów członkowskich, stanowią istotne rynki zakupu nośników energii i w przyszłości będą potencjalnymi rynkami zbytu na różne produkty energetyczne. W dokumencie „Agenda 2000", podnosząc kwestię rozszerzenia Unii o stowarzyszone kraje Europy Środkowej i Wschodniej, zwrócono uwagę, że sektory energii w tych krajach stanowią ważne elementy procesu transformacji systemowej i rozwoju gospodarczego.[8] Z uwagi na duże zaniedbania w tym sektorze z okresu gospodarki centralnie planowanej i dystans, jaki w rozwoju gospodarczym dzieli te kraje od krajów członkowskich UE, konieczne są w przyszłości duże inwestycje w rozwój infrastruktury energetycznej, podniesienie bezpieczeństwa jądrowego, w tym związanego ze składo-

waniem odpadów jądrowych, polepszenie efektywności energetycznej, podniesienie adaptacji norm ochrony środowiska, tworzenie rezerw ropy i gazu, jak również pokonanie socjalnych i regionalnych barier związanych z restrukturyzacją przemysłu.

Unia Europejska w „Agendzie 2000" wyraża zainteresowanie wspieraniem tychże działań, tym bardziej że inwestycje w krajach ubiegających się o członkostwo będą kreować popyt w gospodarce krajów Wspólnoty. W dokumencie wyraża się jednocześnie przekonanie, że kraje ubiegające się o członkostwo winny podjąć wysiłki dla poprawy sytuacji we własnych sektorach energetycznych, realizować dostosowanie prawa do europejskiego *„acquis"*. Ważne ramy prawne dla tych przeobrażeń stanowią układy stowarzyszeniowe, Biała Księga, programy wspólnotowe oraz Europejska Karta Energetyczna. W myśl „Agendy" pożądane byłoby, aby problemy energetyczne krajów ubiegających się o członkostwo w UE rozwiązywane były w maksymalnie dużym stopniu przed przystąpieniem do Unii. Przedmiotem szczególnej troski jest sektor jądrowy w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Przyszła polityka energetyczna UE w kontekście rozszerzenia o kraje Europy Środkowej i Wschodniej, jak uznano w dokumencie, musi uwzględniać realne następstwa tego procesu. Są wśród nich: rosnące uzależnienie od Rosji, duże problemy w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego, koszty zwiększenia efektywności energetycznej, problemy ochrony środowiska, zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego, a także socjalne i regionalne skutki koniecznych restrukturyzacji. Trudniejsze może okazać się w warunkach poszerzonej Europy pełne zakończenie tworzenia wewnętrznego rynku energii. Rozszerzenie Unii, w myśl „Agendy 2000", prowadzić będzie także do efektów korzystnych dla rynku europejskiego. Chodzi tu o polepszenie kontaktów z dostawcami energii do krajów UE (Rosja, Azja Środkowa, Bliski Wschód), połączenie sieciowe z obszarem UE dalszych obszarów, jak również kooperacja w dziedzinie rozwoju badań i technologii.[9] Ponadto adaptacja przez stowarzyszone kraje Europy Środkowej i Wschodniej norm europejskich zwiększy racjonalne wykorzystanie energii i poprawi sytuację środowiska naturalnego, co w efekcie dotyczyć będzie całej Europy. Powiększy się rynek zbytu, a zwiększone bezpieczeństwo energetyczne będzie pozytywnie wpływać na pokój i stabilizację w tym regionie.

Obecna współpraca międzynarodowa krajów UE z krajami Europy Środkowej i Wschodniej obejmuje zwłaszcza rozwój handlu paliwami i energią, rozwój inwestycji kapitałowych, a także działania wspierające proces transformacji systemowej i dostosowania do reguł UE w obszarze gospodarowania energią. Wykorzystywane są tu m.in. program pomocy technicznej Phare, inwestycje z EURATOMU podwyższające bezpieczeństwo i niezawodność pracy reaktorów atomowych, inwestycje w sektorze węglowym finansowane przez EWWiS oraz wspierane przez EBOR. Na uwagę zasługują również projekty dotyczące racjonalnego wykorzystania energii finansowane z programu SAVE oraz działania

zmierzające do wykorzystania odnawialnych źródeł energii w ramach programu ALTENER.

Implikacje dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej

W ramach krajów Europy Środkowej i Wschodniej można wyróżnić grupę krajów, w których w ostatniej dekadzie stworzone zostały podstawy gospodarki rynkowej przy dużej akceptacji społecznej, oraz drugą grupę krajów, w których procesy przemian rynkowych następują, ale często są one w sprzeczności ze stanem świadomości społecznej i przebiegają wolniej.[10] W obu tych grupach są kraje, które podpisały układy stowarzyszeniowe z UE i złożyły oficjalne wnioski o członkostwo w strukturach europejskich. Wnioski o przystąpienie do UE złożyły: Bułgaria 14.12.1995 r., Czechy 17.01.1996 r., Estonia 24.11.1995 r., Litwa 8.12.1995 r., Łotwa 13.10.1995 r., Polska 5.04.1994 r., Rumunia 22.06.1995 r., Słowacja 27.06.1995 r., Słowenia 10.05.1996 r., Węgry 31.03.1994 r.. Z Państwami Wspólnoty Niepodległych Państw podpisane są umowy o partnerstwie i współpracy. Deklarowane daty gotowości do członkostwa to: w przypadku Bułgarii 1.01.2006 r., Litwy 1.01.2004 r., Łotwy 1.01.2003 r., Polski 1.01.2003 r., Rumunii 1.01.2007 r., Słowacji 1.01.2004 r.[11] Podobnie jak w Polsce, w gospodarkach tych krajów zachodzą jednocześnie procesy transformacji systemowej oraz dostosowań do wymogów członkostwa w UE.

Dynamika procesów transformacji systemowej w krajach ESW w latach 90. była zróżnicowana. Jak wynika z danych zawartych w tabeli 1, Polska należała do krajów najszybciej rozwijających się.

Według opinii międzynarodowych instytucji finansowych i gospodarczych, wśród krajów EWS relatywnie najkorzystniejsza sytuacja utrzymuje się od lat w Polsce, na Węgrzech i w Słowenii, gdzie proces transformacji jest najbardziej zaawansowany a gospodarki najmniej podatne na zakłócenia zewnętrzne. Tempo wzrostu PKB w tych krajach, jak również w Republice Czeskiej a od 1995 r. i w Estonii, było rosnące bez gwałtownych załamań, jakie można było obserwować w latach 1993–1998 w Bułgarii, Łotwie i Rumunii.[12] Realne zmiany w gospodarce w kierunku aplikacji mechanizmów rynkowych można ocenić jako sprzyjające procesom dostosowań do przyszłego członkostwa w UE, także w sektorze energii. Zachodzi pytanie, co wynika z polityki energetycznej Wspólnot Europejskich dla krajów regionu w aspekcie ich członkostwa. Można tu wymienić przede wszystkim:

Tabela 1. Kraje Europy Środkowej i Wschodniej a Unia Europejska

Kraj	Powierzchnia (w tys. km)	Liczba ludności (w mln)	PKB wg parytetu siły nabywczej na 1 mieszkańca w 1998 r. w USD (ceny bieżące)	PKB w 1999 r., tempo zmian 1998=100	Produkcja przemysłowa w 1999 r., tempo zmian 1998=100	Inflacja (średnioroczna)	Stopa bezrobocia XII 1999
Bułgaria	110,9	9,0	4600	2,6	-10	1,8	16,0
Czechy	78,9	10,3	12200	-0,5	-3,5	2,1	9,4
Estonia	41,5	1,5	7300	-0,5	-4,0	3,9[a]	12,1
Litwa	65,2	3,7	6200	-1,0	-9,9	2,5[a]	9,5
Łotwa	63,7	2,5	5500	0,5	-8,8	3,5[a]	9,1
Polska	312,7	38,7	7200	4,1	4,3	9,8	13,0
Rosja	17075,4	147,0	4280	3,2	8,1	36,5	12,0
Rumunia	237,5	22,7	5900	-4,0	-8,8	45,8	11,0
Słowacja	93,0	10,2	9300	2,8	1,9	10,6	20,0
Słowenia	20,3	2,0	13700	3,5	-0,5	6,1	7,1
Ukraina	603,7	49[b]	21,70	-0,4	4,3	20	4,3
Węgry	93,0	10,1	9700	3,6	7,5	10	9,4
Unia Europejska	3236,5	372,2	20200	3,1	3,3	1,4	10,2

[a] Przewidywania Eurostatu.

[b] Kwiecień 2000.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ocena sytuacji społeczno-gospodarczej w roku 1999 wraz z elementami prognozy, RCSS, Warszawa 2000; Rocznik Statystyczny GUS, 1999.

• konieczność podjęcia działań w kierunku liberalizacji rynków energii (czyli restrukturyzację, demonopolizację i prywatyzację sektora) a w dłuższej perspektywie integrację z jednolitym rynkiem wewnętrznym,

• działania w kierunku osiągnięcia bezpieczeństwa energetycznego między innymi poprzez współpracę międzynarodową,

• budowanie strategii rozwoju sektora energetycznego z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska zgodnie z koncepcją „zrównoważonego rozwoju" – wspieranie badań i rozwoju nowoczesnych technologii.

U progu lat 90. wszystkie kraje EŚW jeśli chodzi o sektor energii znajdowały się w podobnej sytuacji. Otóż w każdym z omawianych krajów miał miejsce mo-

nopol państwa, decyzje były podejmowane nie ze względu na racjonalność ekonomiczną, lecz racje polityczne, przy wykorzystaniu instrumentów administracyjnych i kontrolnych. Polityka energetyczna miała charakter propodażowy, nieuwzględniający zmian po stronie popytu, jego wielkości i struktury, preferencyjne traktowała krajowe, zwłaszcza stałe nośniki energii, relatywnie małą wagę przykładała do ekologiczno-socjalnych aspektów ekonomiki energii. Polityka ta była wyrazem preferowania wzrostu gospodarczego poprzez udział przemysłów tradycyjnie uznanych za energochłonne, jak hutniczy, chemiczny czy cementowy. W każdej fazie gospodarowania energią występowały wysokie straty. Gospodarki reformujących się krajów ESW charakteryzowało duże uzależnienie od importu energii pierwotnej i wtórnej, (głównie z Rosji), także paliw stałych i energii jądrowej (z wyjątkiem Polski i Rumunii). Standardy bezpieczeństwa jądrowego tych krajów były stosunkowo niskie. Ponadto na wszelkie zmiany, jakie mogły zajść w sektorze energetycznym, wymagana była akceptacja silnych pracowniczych grup interesu.[13]

Obecnie, w okresie transformacji systemowej, stowarzyszenia i procesu dostosowań do członkostwa w UE, w sektorze energii krajów ESW następują zmiany w kierunku zwiększenia efektywności energetycznej, zmniejszenia roli państwa, restrukturyzacji, prywatyzacji przedsiębiorstw energetycznych, dostosowania krajowych cen nośników energii do cen światowych. Obserwuje się także preferencje dla „ekorozwoju", problemów związanych z ochroną środowiska powstających na styku energia – środowisko.[14]

Państwa EŚW podejmują szeroką współpracę z krajami UE, uczestnicząc w ważniejszych projektach wspólnotowych, jak np. inicjatywa transeuropejskich sieci energetycznych (TENS), która ma służyć wspólnej polityce energetycznej. Ponadto obecnie można wymienić dwa projekty dotyczące połączeń sieci elektroenergetycznych, w których zaangażowane są omawiane kraje: tzw. „Pierścień Bałtycki", obejmujący Niemcy, Polskę, Rosję, Estonię, Łotwę, Litwę, Szwecję, Finlandię, Danię, Białoruś, oraz rozwój połączeń między systemem rozszerzonym UCPTE, Unią Europejską i sieciami krajów Europy Wschodniej, tj.: Białorusi, Rosji, Ukrainy. Także kraje sąsiedzkie podejmują współpracę w dziedzinie energii. Przykładem może być podpisany 25.01.2001 r. program rządowy, który przewiduje połączenie systemów energetycznych Polski i Litwy. Poprzez wybudowanie do 2008 r. przez Polskie Sieci Energetyczne linii energetycznej wysokiego napięcia (400 kV), będzie możliwa bezpośrednia wymiana energii elektrycznej pomiędzy Polską i Litwą.[15]

Ponadto wszystkie kraje ESW podejmują współpracę międzynarodową w ramach różnych inicjatyw, w tym współpracy w zakresie badań i rozwoju[16], podpisując umowy takie, jak traktat Karty Energetycznej, konwencję w sprawie zmian klimatu z Kyoto, Protokół Siarkowy itp.

Jeśli chodzi o uwarunkowania wewnętrzne kształtowania strategii rozwoju, omawiane kraje EŚW są podobne do Polski. Ich rodzime zasoby paliw i energii są zróżnicowane, choć znaczne, jeśli chodzi o węgiel, gaz, ropę. Nie wystarczają one na zaspokojenie popytu na energię, stąd konieczny jest jej import. Z uwagi na dominującą rolę węgla w bilansach energetycznych tych krajów, w wielu krajach jest on także podstawowym paliwem w procesie produkcji energii elektrycznej. Udział węgla w tych bilansach wynosił w 1998 r.: w Rumunii 44%, Bułgarii 45%, w Słowacji 48%, w Czechach 75%, na Węgrzech 91%, w Słowenii 95%, w Estonii 98%.[17] Sytuacja ta rodzi poważne problemy środowiskowe, związane z zanieczyszczeniem powietrza gazami cieplarnianymi.

W każdym z krajów obserwuje się dostosowania prawne, instytucjonalne i programowe. Jednak występują tu znaczne zróżnicowania. W czołówce zmian znajdują się: Polska, Węgry i Słowenia, natomiast w pozostałych krajach procesy te zostały rozpoczęte pod koniec lat 90. Na przykład nowe prawo energetyczne w Bułgarii zaakceptowano w czerwcu 1999 r., w Estonii strategię energetyczną przyjęto w styczniu 1998, w Czechach w lipcu 1999 r.[18] Stąd proces realnych zmian rynkowych przebiega w tych krajach nieco wolniej i odmiennie. Jeśli chodzi o prywatyzację, jest ona najdalej posunięta w Polsce, Słowenii, na Węgrzech i w Estonii, następnie w Czechach.[19] W dalszym ciągu w krajach EŚW istnieje problem szczególnie ważny z punktu widzenia ich członkostwa w UE, a mianowicie bezpieczeństwo jądrowe. W większości krajów posiadających elektrownie jądrowe szczegółowe wypełnienie warunków, zarówno legislacyjnych, jak i w zakresie norm będzie istotnym elementem w prowadzonych negocjacjach o członkostwo. Przewiduje się zamknięcie niektórych elektrowni jądrowych lub reaktorów z uwagi na duże niebezpieczeństwo związane z ich funkcjonowaniem. Dotyczy to między innymi elektrowni w Czarnobylu (15.12.2000 r.), reaktora w Ignalinie na Litwie czy nowo uruchomionej elektrowni w Temelinie.

W grupie omawianych krajów Polska, Węgry, Słowenia, Estonia są tymi, które zdecydowanie przodują w procesach transformacji systemowej i implementacji prawa wspólnotowego w sektorze energii. Pozytywnie także zostały ocenione ich przygotowania do członkostwa w ostatnim raporcie Komisji Europejskiej z 8.11.2000 r. Najważniejsze problemy, które winny być pilnie rozwiązane, to dalsze postępy w zakresie liberalizacji rynków energii, kwestia utrzymywania zapasów obowiązkowych paliw, bezpieczeństwo jądrowe i bezpieczeństwo energetyczne.

Reasumując: obserwowane reformy sektora energii w krajach EŚW wiążą się z procesem demonopolizacji, liberalizacji, prywatyzacją i ograniczeniem pomocy państwa dla przedsiębiorstw i są konsekwencją decyzji o przyszłym członkostwie w Unii Europejskiej oraz podejmowanymi zobowiązaniami wynikającymi z uczestnictwa w organizacjach międzynarodowych. Procesy transformacji i dostosowań obejmują zmiany strukturalne, prawne i własnościowe, a przebiegają one w opar-

ciu o programy rządowe i są zgodne z rozwiązaniami obowiązującymi w krajach UE.

Pomimo dużego podobieństwa sytuacji wyjściowej tempo przemian jest znacznie zróżnicowane i wynika ze specyfiki wewnętrznych uwarunkowań. Z uwagi na duże uzależnienie rozwoju gospodarczego od zapotrzebowania na energię, reforma sektora energetycznego ma kluczowe znaczenie dla przebiegu i skuteczności reform ekonomicznych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej.

Istnieje jeszcze wiele problemów, które w najbliższym czasie kraje te winny uregulować, aby włączyć się do europejskiego rynku energii, ale kierunek zachodzących przeobrażeń jest nieunikniony i zgodny z tendencjami światowymi.

Przypisy

[1] Por.: General Report on the Activities of the European Union 1999, European Communities, Brussel, Luxembourg 2000, Akt. 360–395.

[2] Por.: Glossary, Institutions, Policies and Enlargement of the European Union, European Communities, Luxembourg 2000, s. 11–19.

[3] Por.: G. Wojtkowska-Łodej, Przemiany w energetyce krajów członkowskich UE, IGŚ SGH, Warszawa 1996, s. 17–18.

[4] Por.: Die Energie in Europa bis zum 2020, Ein Szenarien – Ansatz Europäische Commission, 1996; OJL 7,13.1.1999; 1998 General Report, point 397, 400, 419, 421.

[5] Por.: M. Carson, Uwolnienie energii, „Nafta i Gazbiznes" 1999, nr 3, s. 84.

[6] Por.: J. H. Matlary, Energy Policy in the European Union. The European Union Series, Macmillan Press LTD, New York 1997, s. 68–71.

[7] Por. Energie für die Zukunft Erneuerbare Energueträger. Weissbuch für Gemeinschaftsstrategie und Aktionsplan. KOM (97) 599, final. 26.11.1997, s. 57–61.

[8] Por.: Agenda 2000. Die Erweiterung der Union – eine Herausforderung Brussels, Komission der Europäischen Gemeinschaften, Vol II, s. 55–56.

[9] Ibidem, s. 57.

[10] Szerokiej analizy procesu transformacji w krajach EŚW dokonuje P. Bożyk w opracowaniu: 24 kraje Europy Środkowej i Wschodniej, Transformacje, SGH, Warszawa 1999.

[11] Por. „Eurointegracje" 2000, nr 4, s. 15. Szeroko na temat prawno-międzynarodowego stanu stosunków między WE i państwami EŚW piszą: B.A. Kisiel-Łowczyc, Bałtycka integracja ekonomiczna, PWE, Warszawa 2000; A. Podraza, Stosunki polityczne i gospodarcze WE z państwami EŚW, KUL, Lublin 1996, s. 279–322.

[12] Por. European Economy, Economic situation and economic reform in Central and Eastern Europe, European Comission, Suplement C, „Economic Reform Monitor" 1998, No 3.

[13] Y. Ekmanis, N.Zeltinsh, J.Kapala, J. Michna, Methodical Problems on Energy Conservation Policy in Central and East Europe Countries, w: World Energy Council Regional Forum, Central and East European Energy Policies, Markets and Technolgies for the 21st century, Vilnius 1998, s. 308–314.

[14] Por.: K. Simeonova, Energy Policies of Developed Countries and Countries with Economies in Transition in the Context of International Environmental Legislation, w: World Energy Council Regional Forum. op. cit. s. 293–300.

[15] Por.: http://www.cire.pl/cire/serwis/kraj/index.html

[16] Transfer of Energy Technologies to Eastern Europe: The Case of Bulgaria, the Czech Republic and Slovakia, Institut fur Weltwistschaft an der Universtat Kull, Report to the European Commission, 1997.

[17] Por.: S. Bator, D. Popov, Restructuring of the Energy Sector in Bulgaria, w: World Energy Council..., s. 119– 124.; K. Tenno, A. Lour, Impact of Energy Price Rise on the End Users, ibidem, s. 111–118; V. Valentukeivicius, J. Vilemas, Accession to European Union and Long-term Energy Policy in Lithuania, ibidem, s. 13–22; M. Wees, M. Voght, A. Road, M. Mahj, V. Splitek, J. Spitz, A. Groot, M. Leekwen, Long-term Energy Summaries for the Czech Republic, Impact of Energy Policy Decisions on Energy Supply and Demand, ibidem, s. 59–67.

[18] Por.: C. Brendow, Clean Coal Technologies (CCT) and Policies in Central Europe and the CIS, w: World Energy Council, Regional Forum, Central and Eastern European Energy Policies, Markets and Technologies for the 21st Century, Vilnus 1999, s. 233.

[19] W Bułgarii prywatyzację energetyki rozpoczęto od elektrowni wodnych i pod koniec 2000 r. sześć było już sprywatyzowanych. Państwowa Agencja Prywatyzacji poinformowała o rozpoczęciu dalszych prywatyzacji 41 obiektów. Por.: M. Suchowiejko, Elektrownie wodne na sprzedaż, „Rzeczpospolita" 2000, nr 256.